

УДК 378:37.013:(303.01+332.024)

Галина Васьківська
ORCID iD 0000-0002-8714-8512

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри педагогіки та психології Педагогічного інституту,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
б-р. Ігоря Шамо, 18/2, 02154, м. Київ, Україна
gvaskivska@ukr.net

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Міждисциплінарні зв'язки є важливим інструментом у процесі формування світогляду та вдосконалення фахової підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Ці зв'язки розглядаються як засіб підвищення ефективності засвоєння знань, формування пізнавальних потреб. Вони розвивають системне мислення, активізують пізнавальну діяльність студентів. Автор з погляду дидактики окреслює шляхи реалізації міждисциплінарних зв'язків у процесі фахової підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів. У статті приділяється увага технології реалізації міждисциплінарних зв'язків у вищій педагогічній освіті, що дає змогу зробити процес навчання майбутніх учителів результативним.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, підготовка майбутнього вчителя, системність знань, міждисциплінарні зв'язки, міждисциплінарна інтеграція.

© Васьківська Галина, 2017

Вступ. Сучасна освіта має орієнтуватися на широку міждисциплінарну підготовку фахівців на основі ефективних механізмів динамічної комунікативної і міжкультурної взаємодії. Засвоєння певної суми знань залишається важливою функцією сучасного навчального процесу. У процесі реалізації цієї функції виникають проблеми, що стосуються засвоєння майбутніми учителями знань. Іноді превалує механічне запам'ятовування базових знань, що не завжди позитивно впливає на їх осмислення і розуміння рівня їх цінності як для особистості майбутнього фахівця, так і у процесі професійної педагогічної діяльності.

Малоосмисленого запам'ятовування базових знань важко уникнути, якщо обсяг цих знань критично великий. Тож студент мусить засвоювати ці знання на рівні стереотипів, шаблонів, зразків, а від цього цінність таких знань знижується, феномени педагогічної діяльності ігноруються, суб'єкт-суб'єктні стосунки набувають ознак командно-адміністративної системи управління, яка вже вичерпала себе. Базові знання, перевантажені зайвою інформацією, розчиняються у цій другорядності, нівелюються, втрачають ціннісно-сміслову наповненість, а це негативно позначається на пізнавальній діяльності і розвитку особистості майбутнього вчителя. Інформаційні перевантаження також спричиняються швидкими соціокультурними змінами, характерними не тільки для освіти, але й інших галузей суспільного розвитку.

Актуальність проблеми міждисциплінарних зв'язків у навчальному процесі закладів вищої освіти зумовлена: по-перше, характерними особливостями сучасного розвитку наук – їх диференціацією та інтеграцією; по-друге, концептуальною єдністю наукового знання, яке проявляється, зокрема, у концептуальній єдності професійних знань; по-третє, вимогами, що висуваються на сучасному етапі до якості підготовки майбутніх фахівців, а також необхідними відповідно змінами у навчальному процесі.

Мета статті – схарактеризувати міждисциплінарні зв'язки як дидактичну основу підготовки майбутнього вчителя до ефективної професійної діяльності, розглянути поняття «міждисциплінарні зв'язки» і їх роль у цьому процесі.

Міждисциплінарні зв'язки як проблема сучасної дидактики. До проблеми зв'язків між дисциплінами у ВНЗ прикута увага багатьох дослідників, свідченням чого є значна кількість публікацій, де автори висвітлюють ті чи інші шляхи її розв'язання. Зокрема науковці зазначають, що «використання міждисциплінарних зв'язків на заняттях дає можливість краще зрозуміти і засвоїти матеріал завдяки своєчасному відновленню в пам'яті знань із суміжних дисциплін, сприяє розвитку активної розумової діяльності студентів з відновлення попередніх знань і засвоєнню нового матеріалу, впливають на характер самостійної роботи, сприяють всебічному

вивченню дисципліни» (Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Кравцов Г. М., Воропай Н. А., Коткова В. В., 2016, с. 48).

Сучасні дидакти розглядають міждисциплінарні зв'язки як: дидактичний принцип і основу для формування методологічних знань; умову формування світогляду й умову вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців; засіб підвищення ефективності засвоєння знань, засіб активізації пізнавальної діяльності та формування пізнавальних потреб, а також розвитку системного типу мислення; один із напрямів розвивального навчання; один із критеріїв ступеня готовності випускника ВНЗ до професійної діяльності; спосіб реалізації принципів навчання з посиленням їх взаємодії; чинник формування змісту і структури навчальної дисципліни і чинник організації пізнавальної діяльності на основі загальнонаукових методів.

Оскільки поняття «міждисциплінарні зв'язків» багатогранне, тому цілком зрозуміло, що сутність міждисциплінарних зв'язків не може бути визначена остаточно. Ці зв'язки пронизують зміст, організаційні форми навчання, методи, навчально-пізнавальну діяльність, сприяють розвитку здібностей і пізнавальних потреб, забезпечують ефективне формування наукових понять, поглиблене засвоєння досліджуваних теорій тощо. До основних видів інноваційних освітніх технологій сучасні українські науковці відносять міждисциплінарне навчання як «використання знань із різних галузей, їх групування і концентрацію у контексті розв'язуваного завдання» (Там само, с. 110).

Дослідники з інших країн трактують міждисциплінарне навчання як навчання, що комбінує в собі навчальні завдання і методи, що містяться в більш ніж одній дисципліні, і зосереджує увагу на центральній темі, розділі, проблемі чи роботі (Interdisciplinary Learning, 2005). За результатами аналізу десятків літературних джерел Ronald A. Styron, Jr. доходить висновку, що оскільки знання не здобуваються ізольовано, міждисциплінарність є важливим інструментом у створенні нових способів мислення, сприяє злиттю фрагментованих знань у зв'язне ціле, а міждисциплінарне навчання сприяє критичному мисленню, творчості, навичкам співпраці і спілкування (Styron Ronald A., Jr., 2013).

Чим міцніші міждисциплінарні зв'язки, тим ефективнішим стає процес формування особистості майбутнього педагога, готового працювати в умовах, коли, як наголошує В. Кремень, «змінюється парадигма освіти, коли здійснюється перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного особистісно орієнтованого типу, особливих трансформацій має зазнати зміст і структура психолого-педагогічної, методичної та інформаційно-технічної підготовки» (Кремень В. Г. 2009, с. 413).

Технологія реалізації міждисциплінарних зв'язків у вищій педагогічній освіті дає змогу процес навчання майбутніх учителів зробити результативним. Результативність цього навчального процесу полягає у тому, що міждисциплінарні зв'язки дають змогу виявляти актуальну теоретичну інформацію в галузі педагогічних знань, а зайва інформація залишається поза навчальним процесом. Тобто, на аналіз і вивчення зайвої (застарілої, другорядної) не витрачаються ресурси особистості викладача і студентів, а суб'єкт-суб'єктна взаємодія загалом підпорядковується прогнозованому освітньому результату.

Технологія реалізації міждисциплінарних зв'язків у вищій педагогічній освіті дає змогу працювати з ключовими явищами і закономірностями, прогресивними формами і засобами навчання. У такий спосіб теорія, яка, за словами І. Рау, «безпосередньо не вчить», але її знання слід використовувати для пізнання дійсності (Rau I. A., 1985, с. 119).

У цьому контексті важливими є, на нашу думку, матеріали, подані у виданні, яке аналізує шотландську освіту, що переживає період значних і важливих змін (Interdisciplinary Learning, 2012): у процесі міждисциплінарного навчання використовуються зв'язки між різними темами і/або дисциплінами для підвищення рівня навчання; міждисциплінарне навчання – це запорука ефективності освіти, яка відповідає потребам студентів/учнів; ефективне міждисциплінарне навчання завжди ґрунтується на кількох загальних ідеях, що стосуються міждисциплінарних елементів навчальних програм кількох дисциплін (галузей знань); міждисциплінарне навчання забезпечує стимулювальний і самотивувальний контекст для навчання і поліпшує цілісність розуміння важливих освітніх

(педагогічних) ідей, підвищує компетентність у використанні знань і навичок передачі знань учителем учням; міждисциплінарне навчання є ефективним тоді, коли воно підкріплюється адекватною самооцінкою суб'єктів освітнього процесу, а їх співпраця формує командний стиль роботи, де саме такий стиль веде до ефективного діалогу, що є основою розвитку для всіх сфер людської діяльності.

Цікавими і корисними, на наш погляд, є матеріали конференції «Insights on Interdisciplinary Teaching and Learning» (Augsburg T., Bekken B. M., Hovland K., Klein J. T., Luckie D. B., Madison B. L., Martin P. J. S., et al, 2013). Ми, взявши за основу оприлюднені результати учасників цієї конференції, сформулювали основні сентенції, що стосуються нашої проблеми:

- конкретні дисципліни не ідеально придатні для міждисциплінарних цілей, а міждисциплінарні зв'язки слід розглядати з позицій потенційної синергії і зворотного зв'язку між дисциплінарним і міждисциплінарним навчанням (за Bekken B., Sortor M.);

- міждисциплінарність проявляється у широкому діапазоні контекстів, веде до радикальних перетворень і зміни стратегій, починаючи з питань поліпшення загальної освіти; освітню місію слід розглядати через призму міждисциплінарного ядра освітніх програм, а розв'язання міждисциплінарних проблем збільшить міждисциплінарні можливості (за Klein J., Martin P.);

- освіта має спрямовуватися на формування звички розвивати розумові здібності на міждисциплінарній основі, що сприятиме цілісності знань (за Newell W., Luckie D.);

- потрібно чітко розмежовувати поняття міждисциплінарності та інтегрованості; поняття інтегроване навчання є ширшим і більш узагальненим терміном, що застосовується для структур, стратегій і видів діяльності, характерних для середньої школи, коледжів, загальної освіти; інтегроване навчання сприяє зв'язку дисциплін і міждисциплінарних галузей (за Madison B., Augsburg T.);

- практика навчання має вийти за дисциплінарні межі, що дасть можливість повному і творчо підійти до розв'язання складних міждисциплінарних проблем (за McCright A.);

•реалізація міждисциплінарності полегшує застосування знань у контексті проблем реального світу (за Hovland K., Vaz R.).

Міждисциплінарний синтез знань. Системний характер професійно-педагогічних знань потребує від студентів міждисциплінарного синтезу знань. Але кожна наукова дисципліна, що вивчається у ВНЗ, має свій особливий предмет дослідження і презентує особливу систему знань зі специфічною системою понять, навколо яких і групуються факти. Студенти мають оволодіти поняттями, необхідними вміннями та навичками в межах цієї системи знань (система філософських знань, система психологічних знань, система педагогічних знань, система історичних знань, система знань з профілюючих на факультеті дисциплін тощо). Отже, для фундаменталізації змісту професійно-педагогічних знань необхідне послідовне відображення взаємопроникнення філософських, історичних, економічних, психологічних, педагогічних, методичних, профілюючих на конкретному факультеті наук та інших наукових дисциплін, що забезпечують широкий світогляд спеціаліста, його фахову компетентність (Vaskivska H., 2017). Необхідним є встановлення зв'язків наук однієї і тієї самої галузі, різних галузей та різних галузей знань. У зв'язку з цим слід звертати особливу увагу на міждисциплінарні зв'язки та визначення їх функцій у процесі фундаменталізації змісту освіти. Водночас, серед основних напрямів міжнародного моніторингу якості освіти (Spear G. E., Mosker D. W., 1984) – *компетентність у розв'язанні проблем*, що характеризується як здатність до використання когнітивних умінь, які позитивно впливають на виявлення, аналіз, оптимізацію процесів виникнення і реалізації міжпредметних проблем.

З огляду на викладене слід зазначити, що наявність у навчальних програмах навчальних дисциплін суміжних тем, питань, загальних понять передбачає необхідність виявлення об'єктивних передумов для використання міждисциплінарних зв'язків у навчальному процесі, що дасть змогу розв'язати низку нагальних питань, пов'язаних з формуванням системи професійних знань студентів, а саме: посилення професіоналізації навчальних дисциплін шляхом відбору змісту навчального матеріалу, що є фундаментом для засвоєння

професійних знань; усунення невинного дублювання матеріалу, внаслідок чого може бути зменшено кількість часу, що відводиться на вивчення того чи іншого розділу, та збільшено обсяг інформації з конкретної дисципліни; конкретизація завдань для самостійної роботи студентів, оскільки уможлиблюється визначення обсягу інформації з тієї чи іншої суміжної дисципліни, є змога встановити, у якій науковій дисципліні доцільніше висвітлювати питання поглиблено, а в якій можна обмежитися посиланнями на раніше вивчений матеріал або розглянути його з певних позицій; усвідомлення студентами зв'язків між дисциплінами і на цій основі сприяння процесу узагальнення знань і розширення сфери їх застосування.

У змісті навчального матеріалу є об'єктивні передумови для розвитку пізнавальних інтересів, до яких з повним правом можна віднести професіоналізацію дисциплін, що викладаються у ВНЗ. Професіоналізація навчальних дисциплін, на наш погляд, полягає, насамперед, у визначенні тематики і доборі змісту лекційних, семінарських і практичних занять. За основний критерій, услід за багатьма дослідниками, беремо орієнтованість на формування у студентів знань, що складають теоретичний фундамент для осмислення студентами ідей, концепцій і теорій педагогіки, адже саме ці знання безпосередньо застосовуватимуться у навчально-виховному процесі, сприятимуть удосконаленню методичної підготовки вчителів.

Це буде можливим лише за реалізації міждисциплінарних зв'язків. Так, при складанні та коригуванні навчальних програм профілюючих на факультеті дисциплін слід враховувати зміст відповідних шкільних предметів (безпосередній зв'язок з методикою викладання предмета). При оволодінні студентами методів наукових досліджень необхідно розкривати можливості їх застосування у шкільній практиці і т.ін. Встановлення міждисциплінарних зв'язків дасть змогу розглядати різні педагогічні процеси і явища у взаємозв'язку і взаємозумовленості, єдності і суперечливості чинників, що впливають на них, а також диференціювати і синтезувати знання.

Різноманітність форм, методів і засобів навчання певною мірою активізує пізнавальну діяльність студентів і сприяє підвищенню інтересу до навчання.

Ефективним засобом активації, що має дуже важливе значення в навчанні, слугують запитання і завдання, які можуть бути інформаційними та проблемними. Навіть найскладніше питання не завжди викликає активну розумову діяльність. Найбільшою мірою цьому сприяють проблемні питання і завдання. Постановка проблем, створення проблемних ситуацій, що викликають у студента інтелектуальні утруднення, збуджують у них пізнавальний інтерес і створюють внутрішні психологічні умови для активного засвоєння нових знань, у кожному конкретному випадку має свої особливості. Проблемне питання, проблемне завдання містять у собі ще нерозкрити студентом проблему, галузь невідомого, нові знання, для здобування яких потрібна певна інтелектуальна дію, певний цілеспрямований розумовий процес, пов'язаний зі встановленням нових зв'язків. Питання переходить у розряд проблемних за таких умов: воно має бути складним настільки, щоб викликати труднощі у студентів, і водночас посильним для самостійного знаходження відповіді; має бути логічний зв'язок з уже засвоєними знаннями; має містити пізнавальну трудність і видимі межі відомого і невідомого; проблемне питання має викликати почуття здивування при зіставленні нового з уже відомим, незадоволеність наявним запасом знань.

Застосування проблемних ситуацій як дидактичний аспект реалізації міждисциплінарних зв'язків. Викладач зі студентами розглядають різні педагогічні ситуації, здебільшого такі, що траплялися в реальності. Студенти, моделюючи проблемну ситуацію, задіюють здобуті знання з загальної педагогіки, психології, соціології, фізіології і, зрозуміло, – з дидактики. Найнесподіваніших педагогічних ситуацій траплятиметься на шляху вчителя безліч. Розв'язати їх допоможе педагогічна майстерність і вміле використання засвоєних міждисциплінарних знань.

Створення проблемних ситуацій та залучення студентів до активної пізнавальної діяльності дають змогу відобразити у процесі навчання таку характерну особливість сучасного наукового знання як процес інтеграції різних наук і посилити у вивченні різних дисциплін науково-дослідницький аспект, моделювати їхню майбутню професійну діяльність. Такі завдання вимагають використання знань з різних

дисциплін, при цьому активність спрямовується на пошук нових невідомих відносин, або на формування узагальнених понять на основі конкретно встановлених міждисциплінарних зв'язків, які обумовлюють необхідність широкого переносу знань. Дії перенесення трансформуються в міждисциплінарне пізнавальне вміння.

На основі розглянутої дискусії ми можемо говорити про те, що розв'язання проблемних ситуацій у процесі навчання студентів, залучення студентів до активної пізнавальної діяльності виявляє актуальні міждисциплінарні зв'язки, що дають змогу відобразити у процесі навчання таку характерну особливість сучасного наукового знання як процес інтеграції різних наук і посилити у вивченні різних дисциплін науково-дослідницький аспект, моделювати їхню майбутню професійну діяльність. Такі завдання вимагають використання знань з різних дисциплін, при цьому активність спрямовується на пошук нових невідомих відносин, або на формування узагальнених понять на основі конкретно встановлених міждисциплінарних зв'язків, які обумовлюють необхідність широкого переносу знань. Дії перенесення трансформуються в міждисциплінарне пізнавальне вміння. Здатність студентів до міждисциплінарних узагальнень характеризує продуктивність їхньої пізнавальної діяльності, що, в кінцевому підсумку, веде до формування системи знань.

Аналіз наукових публікацій і практики навчання навчальних дисциплін у педагогічному ВНЗ виявляє, що серед технологій навчання для реалізації міждисциплінарних зв'язків можливо виділити технологію «Портфоліо». Студент відповідно до завдань викладача відбирає роботи, виконані в ході різних занять. Відбір здійснюється з кількох дисциплін (наприклад, психологія, дидактика, методика виховної роботи). За таких умов створюються можливості для реалізації міждисциплінарних зв'язків, використання знань суміжних дисциплін. Портфоліо може включати всі виконані роботи протягом певного періоду – семестру або навчального року. Портфоліо може бути представлене на підсумковому занятті, при проходженні атестаційного модульного контролю для того, щоб продемонструвати вміння застосовувати нові знання з предмета у прикладних сферах діяльності.

Технології проблемних ситуацій і «Портфоліо» можна ефективно використовувати при вибіркових навчальних дисциплінах, які, як правило, викладаються у формі спеціальних навчальних курсів з метою поглиблення загальноосвітньої, фундаментальної і фахової (теоретичної і практичної) підготовки. Одним із таких курсів може стати міждисциплінарний курс «Людинознавство», розроблений автором статті. Сама педагогіка є людинознавчою наукою. Тож необхідно, щоб майбутній учитель оволодів універсальними знаннями, адже активна творча педагогічна практика вимагає від застосування знань з різних галузей наук.

Висновки. Перспективи подальших досліджень. Міждисциплінарні зв'язки забезпечують посилення професіоналізації навчальних дисциплін шляхом добору змісту (матеріалу), оволодіння діалектичним методом пізнання, узагальненими способами пізнавальної діяльності, формування вмінь здійснювати перенесення знань у нові ситуації, у таких спосіб виступаючи як умова готовності майбутнього фахівця до творчого застосування знань. Встановлення зв'язків між дисциплінами є найважливішою дидактичною умовою формування системних знань, адже у процесі їх вивчення створюються міжсистемні асоціації, джерелом яких можуть слугувати навіть окремі поняття. Включення до змісту лекцій, семінарів та інших форм академічних занять матеріалу, що розкриває зв'язки між дисциплінами, стає нагальною необхідністю. Але слід включати не окремі факти для ілюстрації тих чи інших положень, а відомості в їх взаємозв'язку. Ефективно встановлюватимуться ті зв'язки між явищами, фактами, поняттями, теоріями, які є загальними для цих дисциплін. На сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти реалізація міждисциплінарних зв'язків є однією з найважливіших проблем. Комплексно розв'язати цю проблему можливо за умови осучаснення і модернізації системи навчання, оновлення освітніх стандартів і навчальних планів, створення планів міждисциплінарного навчання і відповідного варіативного змісту тощо. За таких умов особистість викладача відіграватиме дуже важливу роль, адже на нього покладаються відповідальні завдання з удосконалення навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності і якості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васьківська Г. О. Людинознавство: навч. посіб. [Текст] / Г. О. Васьківська. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 256 с.
2. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору : монографія [Текст] / В. Г. Кремень. – К. : Пед. думка. – 2009. – 520 с.
3. Спиваковский А. В. Новая дидактика: от субъект-субъектных – к трисубъектным отношениям : учеб. пособие [Текст] / А. В. Спиваковский, Л. Е. Петухова, Г. М. Кравцов, Н. А. Воропай, В. В. Коткова ; под ред. д-ра пед. наук, проф. А. В. Спиваковского. – Херсон : Айлант, 2016. – 276 с.
4. Augsburg T. Insights on Interdisciplinary Teaching and Learning [Electronic resource] / T. Augsburg, B. M. Bekken, K. Hovland, J. T. Klein, D. B. Luckie, B. L. Madison, P. J. S. Martin, et al. – Ed. by M. Aaron // White Paper McCright and Weston Eaton / Available at lbc.msu.edu/CITL/whitepaper.cfm. East Lansing, MI: Michigan State University. – URL: http://lbc.msu.edu/faculty_staff/CITL%20White%20Paper.pdf
5. Interdisciplinary Learning [Electronic resource] // Elements of Effective Teaching Practice / Knowledge and Employability Studio. – Alberta Education, Alberta, Canada. – URL: http://www.learnalberta.ca/content/kes/pdf/or_ws_tea_elem_05_interdis.pdf
6. Interdisciplinary Learning [Electronic resource] / CfE Briefing. 2012, September. URL: <https://education.gov.scot/Documents/cfe-briefing-4.pdf>
7. Rau I. A. Hegel's Views on the Correlation between Theoretical and Practical Cognition of Reality / I. A. Rau. – Вопросы философии, 2, 114–123.
8. Spear G. E., Mocker D. W. (1984). The organizing circumstance : Environmental determinants in self-directed learning. *Adult Education Quarterly*, 35(1), 1–10.
9. Styron Ronald A., Jr. Interdisciplinary Education: A Reflection of the Real World / Ronald A. Styron, Jr. // *Systemics, cybernetics and informatics*. 9(11), 47–52. URL: [http://www.iiisci.org/journal/CV\\$/sci/pdfs/iSA312DD.pdf](http://www.iiisci.org/journal/CV$/sci/pdfs/iSA312DD.pdf)
10. Vaskivska H. Didactic aspects of upper secondary and university education fundamentalization [Text] / Halyna Vaskivska // *Science and Education*, 2017, Issue 5. P. 46–50. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-5-9>.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ СВЯЗЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Васьковская Галина, доктор педагогических наук, старший научный сотрудник,
профессор кафедры педагогики и психологии Педагогического института,
Киевский университет имени Бориса Гринченко,
б-р. Игоря Шамо, 18/2, 02154, г. Киев, Украина
gvaskivska@ukr.net

Междисциплинарные связи являются важным инструментом в процессе формирования мировоззрения и совершенствования профессиональной подготовки студентов высших педагогических учебных заведений. Эти связи рассматриваются

как средство повышения эффективности усвоения знаний, формирования познавательных потребностей. Они развивают системное мышление, активизируют познавательную деятельность студентов. Автор с точки зрения дидактики очерчивает пути реализации междисциплинарных связей в процессе профессиональной подготовки студентов высших педагогических учебных заведений. В статье уделяется внимание технологии реализации междисциплинарных связей в высшем педагогическом образовании, дающем возможность сделать процесс обучения будущим учителям результативным.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, подготовка будущего учителя, системность знаний, междисциплинарные связи, междисциплинарная интеграция.

DIDACTIC ASPECTS REALIZATION OF INTERDISCIPLINARY TIES IN PROCESS TRAINING STUDENTS OF HIGHERS PEDAGOGICAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Vaskivska Halyna, doctor of pedagogical sciences, senior researcher, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology of the Pedagogical Institute, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 Igor Shamo b-r., 02154 Kyiv, Ukraine, gvaskivska@ukr.net

Interdisciplinary connections are important tools in the process of formation of a worldview and improvement of professional training of students of higher pedagogical establishments. These connections are considered as a means of improving learning efficiency and formation of cognitive needs. They develop systemic thinking and activate the cognitive activity of students. The systemic nature of professional pedagogical knowledge determines the need for interdisciplinary synthesis of knowledge.

The author uses didactics in order to outline the ways for implementation of interdisciplinary connections in the process of professional training of students of higher pedagogical educational institutions. The article focuses on the technology of implementing interdisciplinary connections in higher pedagogical education, which makes the learning process of future teachers more effective.

The effectiveness of the educational process in the high school means that interdisciplinary connections make it possible to identify relevant theoretical information in the field of pedagogical knowledge, while the superfluous information remains beyond the educational process. Therefore, the analysis and study of superfluous (obsolete, secondary) information does not use personal resources of teachers or students, and subject-to – subject interaction is generally determined by predictable educational outcomes. The implementation technology of interdisciplinary connections in higher pedagogical education enables working with key phenomena and dependancies as well as progressive forms and means of learning. Such system of working allows to study the interaction and similarities of various pedagogical processes and phenomena even when there are contradictions in the process of personality formation of the future teacher.

At the current stage of development of higher pedagogical education the implementation of interdisciplinary relations is one of the most important problems. The holistic solution of this problem is a subject to modernising the education system,

updating educational standards and curricula, creation of interdisciplinary training plans and the corresponding variational content, etc.

Keywords: *higher pedagogical education, preparation of the future teacher, systemic knowledge, interdisciplinary connections, interdisciplinary integration.*

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Vaskivska H. O. (2013). Liudynoznavstvo: navch. posib. [Knowledge about human. Textbook for 10–11th grades upper secondary school students]. – Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 256. (ukr).
2. Kremen V. H. (2009). Filosifiia liudynocentryzmu v stratehiiah osvitiioho prostoru [Philosophy of Human-Centeredness in the Strategies of Educational Space]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 520. (ukr).
3. Spivakovskiy A. V., Petukhova L. Ye., Kravcov G. M., Voropay N. A., Kotkova V. V. (2016). Novaia didaktika: ot subiekt-subiektnykh – k trisubiektnym otnosheniam [New Didactics: from Subject-Subject to Three-Subject Reations]. Kherson : Ailant, 276. (rus).
4. Augsburg T., Bekken B. M., Hovland K., Klein J. T., Luckie D. B., Madison B. L., Martin P. J. S., et al. (2013). Insights on Interdisciplinary Teaching and Learning. White Paper. Edited by Aaron M. McCright and Weston Eaton. Available at lbc.msu.edu/CITL/whitepaper.cfm. East Lansing, MI: Michigan State University. Available at: http://lbc.msu.edu/faculty_staff/CITL%20White%20Paper.pdf. (eng).
5. Interdisciplinary Learning (2005). Elements of Effective Teaching Practice. Knowledge and Employability Studio. Alberta Education, Alberta, Canada. Available at: http://www.learnalberta.ca/content/kes/pdf/or_ws_tea_elem_05_interdis.pdf. (eng).
6. Interdisciplinary Learning (2012). CfE Briefing. 2012, September. Available at: <https://education.gov.scot/Documents/cfe-briefing-4.pdf>. (eng).
7. Rau I. A. (1985). Hegel's Views on the Correlation between Theoretical and Practical Cognition of Reality. *Voprosy filosofii*, 2. 114–123. (eng).
8. Spear G. E. The organizing circumstance: Environmental determinants in self-directed learning [Text] / G. E. Spear, D. W. Mocker // *Adult Education Quarterly*, 1984, 35(1), 1–10.
9. Styron Ronald A., Jr. (2013). Interdisciplinary Education: A Reflection of the Real World. *Systemics, cybernetics and informatics*. 9(11), 47–52. Available at: [http://www.iiisci.org/journal/CV\\$/sci/pdfs/iSA312DD.pdf](http://www.iiisci.org/journal/CV$/sci/pdfs/iSA312DD.pdf). (eng).
10. Vaskivska H. Didactic aspects of upper secondary and university education fundamentalization [Text] / Halyna Vaskivska // *Science and Education*, 2017, Issue 5. P. 46–50. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-5-9>. (eng).

Стаття надійшла до редакції 16.10.2017

Прийнято до друку 23.11.2017